Slovenské divadlo – 2017 – ročník 65 – číslo 1 DOI: 10.1515/sd-2017-0005

Štúdie

REPREZENTÁCIE MUŽA A ŽENY V SÚČASNÝCH SLOVENSKÝCH HUDOBNÝCH FILMOCH URČENÝCH PRE DETI

DE GRUYTER OPEN

MAREK URBAN
Ústav divadelnej a filmovej vedy Slovenskej akadémie vied, Bratislava
KAMILA URBAN
Ústav výskumu sociálnej komunikácie Slovenskej akadémie vied, Bratislava
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstrakt: Predložená štúdia analyzuje sociálne reprezentácie ženy a muža v desiatich súčasných slovenských hudobných filmoch určených pre deti (série *Spievankovo*, *Fíha-tralala*, *Smejko a Tanculienka*). Z obsahovej analýzy vnútorných a vonkajších vlastností, ktoré sú pripisované „mužom", „ženám", „chlapcom" a „dievčatám", sa nám v súlade s predošlými výskumami ukázala reprezentácia muža spojená s jeho silou a odvahou a reprezentácia ženy spojená s krásou a starostlivosťou. Podľa rodu sú tiež delené oblečenie, rekvizity či mizanscéna. V rozpore s predošlými zisteniami sa však ženy v analyzovaných filmoch častejšie prejavujú aktívne a dominantne než muži, zastávajú roly morálnej a intelektuálnej autority. Muži zároveň prejavujú emocionalitu rovnako ako ženy. V závere predkladáme hypotézu, ktorá má tento nesúlad s predošlými výskumami vysvetliť.
Kľúčové slová: rod, rodové stereotypy, deti, slovenský film, médiá

Série hudobných filmov určených pre deti *Spievankovo*, *Fíha-tralala* a *Smejko a Tanculienka* sa dlhodobo držia medzi celkovo najpredávanejšími produktmi kníhkupectiev a ich obľúbenosť demonštrujú i pozitívne komentáre rodičov a kladné produktové hodnotenia.[1] Všetky filmy z uvedených sérií využívajú špecifické štylistické a naratívne stratégie, ktoré sa zameriavajú na udržanie pozornosti a zvýšenie záujmu malých detí: rýchlo sa striedajúcu hudobnú zložku, rýchle striedanie hovoriacich figúr, účinkovanie bábok či detí, animácie, zmeny prostredia a segmentáciu rozprávania na krátke celky.[2] Napriek obľúbenosti a prístupnosti týchto filmov pre detského diváka však v súčasnosti na Slovensku celkom absentuje systematický výskum ich obsahu.[3] V predkladanej štúdii si preto položíme otázku, ako tieto filmy reprezentujú roly spojené s mužmi a roly spojené so ženami, aké vlastnosti pripisujú mužom a ženám a aké vlastnosti naopak nie.

[1] Porovnaj internetové obchody Martinus, dostupné na https://www.martinus.sk [cit. 28. 1. 2017]; Gorila, dostupné na http://www.gorila.sk/ [cit. 28. 1. 2017]; Preškoly, dostupné na http://www.preskoly.sk/ [cit. 28. 1. 2017]; tiež Československá filmová databáze, dostupné na http://www.csfd.cz [cit. 28. 1. 2017].

[2] ANDERSON, D. R. – LEVIN, S. R. Young children's attention to "Sesame Street." In *Child Development*, 1976, vol. 47, no. 3, p. 806 – 811; WARTELLA, E. – ETTEMA, J. S. A cognitive developmental analysis of young children's attention to television commercials. In *Journal of Communication*, 1974, vol. 1, no. 1, p. 69 – 88; WILLIAMS, T. M. How and what do children learn from television? In *Human Communication Research*, 1981, vol. 7, no. 2, p. 180 – 192.

[3] Výskumné štúdie sa napr. iba čiastočne zmieňujú o *Spievankove 5: O povolaniach* a zameriavajú sa skôr na kritiku štýlu a rozprávania, resp. kritiku reprezentácie povolaní, ktoré sú považované za zastarané a nekorešpondujú so súčasným stavom. Porov. DUDKOVÁ, Jana. O votrelcoch, migrantoch a nových miestach slovenského filmu. In *Kino-Ikon*, 2016, roč. 20, č. 2, s. 100 – 115. MIŠÍKOVÁ, K. Žánrové križovatky a rekordy slovenského hraného filmu roku 2015. In *Kino – Ikon*, 2016, roč. 20, č. 2, s. 85 – 99.

Rod a rodové stereotypy

Vychádzame pritom z predpokladu, že pohlavie je zvyčajne definované na základe biologických charakteristík, zatiaľ čo rod (alebo tiež anglický termín gender, využívaný v českom prostredí) je spoločenským rozpracovaním pohlavného dimorfizmu; zahŕňa nielen fyziologické atribúty, ale i osobnostné rysy, rodové správanie, postoje, záujmy či hodnoty, ktoré považujeme za prirodzené, príznačné, žiaduce či normatívne pre mužov a ženy.[4] Rod teda vnímame ako sociálne konštruovanú kategóriu, z ktorej sa odvíja sociálna organizácia spoločnosti[5] tým, že rod determinuje pozíciu a roly mužov a žien v spoločnosti, ich sociálny status.[6] Podobne ako Bianchi a Lašticová[7], vytváranie sociálnej identity chápeme cez teóriu sebakategorizácie[8], keď ľudia svoju vlastnú identitu definujú vo vzťahu ku kategórii, ktorú konštruuje sociálne prostredie. „Mužom" a „ženou" sa teda stávame vo vzťahu k spoločnosťou akceptovanej reprezentácii.

Výskumy, ktoré sa venujú rodovej socializácii, poukazujú na to, že rod je prvá sociálna kategória, ktorú rozoznávajú deti už v deviatich mesiacoch. Leaper a Bigler[9] popisujú, že používanie jazyka rodičmi sa pri dievčatách a chlapcoch odlišuje. Podľa Cvikovej[10], rodičia deťom vštepujú, aké správanie je vhodné pre mužov a aké pre ženy, ktoré hračky sú pre koho vhodné, prípadne kto môže vyjadrovať ktoré emócie. „Rodová socializácia vedie deti k tomu, aby verili, že jedinci rôzneho rodu majú hlboké a podstatné rozdiely a poskytuje neustále pripomínanie rolí, čŕt a aktivít, ktoré sú vhodné pre dievčatá a chlapcov."[11] Z reprezentácie rodu tak môžu vznikať rodové stereotypy, teda zjednodušené schémy, ktoré sa premietajú do správania žien a mužov a odzrkadľujú očakávania, ako by sa mal správny muž a správna žena správať v tej ktorej situácii.[12] Deti sa tým od malička učia myslieť stereotypne.

Kľúčovú úlohu pri konštruovaní rodových stereotypov pritom zohrávajú médiá. Tie kreujú reprezentáciu mužskosti (maskulinity) a ženskosti (feminity) a distribuujú konkrétne predstavy o tom, ako majú vyzerať „normálny" muž a „normálna" žena,

---

[4] Bližšie pozri BEM, S. L. Gender Schema Theory: A cognitive account of sex typing. In *Psychological Review*, 1981, vol. 88, no. 4, p. 354 – 364; BIANCHI, G. – LÁŠTICOVÁ, B. Gender and sex aspects of multiple identities: young women and men from Bratislava and Prague heading toward the EU. In *Sociológia*, 2004, roč. 36, č. 3, s. 293 – 313; BOSÁ, M. – MINAROVIČOVÁ, K. *Rodovo citlivá výchova*: *...keď sa stereotypy stanú viditeľnými, stratia svoju moc* [online]. Bratislava : EsFem, 2005. Dostupné na: <http://www.esfem.sk/subory/rodvychova-texty/kedsastereotypystanuviditelnymi_(3).pdf> [cit. 15. 1. 2017]; FÚSKOVÁ, J. *Realita (de)konštrukcie rodových stereotypov v škole* [dizertačná práca]. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2016.

[5] WOOD, W. – EAGLY, A. H. A cross-cultural analysis of the behavior of women and men: Implications for the origin of sex differences. In *Psychological Bulletin*, 2002, vol. 128, no. 5, p. 699 – 727.

[6] UNGER, R. K. (Ed.) *Psychology of women and gender*. New York : Willey and Sons, 2001. ISBN 978-0471653578.

[7] BIANCHI, G. – LÁŠTICOVÁ, B. Gender and sex aspects of multiple identities: young women and men from Bratislava and Prague heading toward the EU. C. d.

[8] Bližšie pozri: LÁŠTICOVÁ, B. – BIANCHI, G. Identita, jej teórie a výskum v slovenskej sociálnej psychológii 1989 – 2001. In *Československá psychologie*, 2003, roč. 47, č. 5, s. 405 – 423.

[9] LEAPER, C. – BIGLER, R. S. Gender language and sexist thought. In *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 2004, vol. 69, no. 1, p. 128 – 142.

[10] CVIKOVÁ, J. Nerodíme sa ako ženy a muži. In CVIKOVÁ, J. – JURÁŇOVÁ, J. *Ružový a modrý svet: Rodové stereotypy a ich dôsledky* [online]. Bratislava : Aspekt, 2006. Dostupné na: http://www.ruzovyamodrysvet.sk/sk/hlavne-menu/citaren/ruzovy-a-modry-svet-(cd-rom) [cit. 15. 1. 2017].

[11] LEAPER, C. – BIGLER, R. S. Gender language and sexist thought. C. d., s. 132.

[12] BASOW, S. *Sex role stereotypes: Traditions and alternatives*. Monterey, CA : Brooks/Cole Publications, 1980. ISBN 9780818503948 ; BEM, S. L. Gender Schema Theory: A cognitive account of sex typing. C. d.

ako sa majú správať, čo majú „normálna" žena a „normálny" muž cítiť. Deti poznajú rodové stereotypy už v dvoch rokoch[13] a v štyroch rokoch dokážu popísať konkrétne stereotypné správanie na svojich obľúbených rozprávkových hrdinoch. Uvedomujú si napríklad, že ich obľúbené mužské charaktery sú násilnejšie, vtipnejšie a dostávajú viac priestoru než ich ženské ekvivalenty. Čím boli deti voči stereotypnému správaniu svojich hrdinov vnímavejšie, tým viac sa podľa stereotypov riadili – vnímavejšie deti napríklad viac ašpirovali na rodovo stereotypné zamestnania.[14]

Prejavy rodových stereotypov

Rodové stereotypy sú často veľmi odolné voči zmene alebo korekciám.[15] Lenton, Bruder a Sedikides[16] poznamenali, že mužské a ženské stereotypy sú vnímané ako komplementárne, to znamená, že sa navzájom dopĺňajú a podporujú, čo prispieva k rodovej nerovnosti. Dichotómia je popísaná v kategóriách racionalita – emocionalita, dominancia – submisivita, aktivita – pasivita, pevnosť – krehkosť, práca – rodina a reprodukcia.[17]

Bianchi a Fúsková[18] vo svojom výskume reprezentácie sexuality v slovenských printových médiách poukazujú na to, že muži sú vykresľovaní ako predátori a ženy ako sexuálne objekty (tiež objekty sexuálneho násilia). Muž je klasicky vnímaný ako aktívny, dominantný, súťaživý, agresívny a emočne chladný. Žena, naopak, ako pasívna, submisívna, závislá, emocionálne labilná.[19] V domácnosti žena perie, stará sa o chorých členov rodiny, nakupuje, upratuje, varí, muž sa venuje drobným opravám.[20] Rodina aj reprodukcia sú výlučne doménou ženy[21], pričom u ženy tiež neustále pretrváva mýtus krásy[22]. Filová vo svojej analýze slovenských filmov po roku 1989

[13] LENTON, A. P. – BRUDER, M. – SEDIKIDES, C. A meta-analysis on the malleability of automatic gender stereotypes. In *Psychology of Women Quarterly*, 2009, vol. 33, no. 2, p. 183 – 196.

[14] THOMPSON, T. L. – ZERBINOS, E. Television cartoons: Do children notice it's a boy's world? In *Sex Roles*, 1997, vol. 37, no. 5 – 6, p. 415 – 432.

[15] ABERCROMBIE, N. – HILL, S. – TURNER, B. S. *Dictionary of sociology*. London : The Penguin Group, 1988. ISBN 978-0141013756.

[16] LENTON, A. P. – BRUDER, M. – SEDIKIDES, C. A meta-analysis on the malleability of automatic gender stereotypes. C.d.

[17] AUSTER, C. J. – OHM, S. C. Masculinity and femininity in contemporary american society: A reevaluation using the Bem sex-role inventory. In *Sex Roles*, 2000, vol. 43, no. 7 – 8, p. 499 – 528; GOFFMAN, E. *Gender Advertisements*. New York : Harper, 1979. ISBN 978-0-333-23953-7; LIŠKOVÁ, K. Zrcadlo, zrcadlo, řekni. In CVIKOVÁ, J. – JURÁŇOVÁ, J. *Ružový a modrý svet: Rodové stereotypy a ich dôsledky*. C.d. ; SKOLNICK, A. J. – BASCOM, K. L. – WILSON, D. T. Gender Role Expectations of Disgust: Men are Low and Women are High. In *Sex Roles*, 2013, vol. 69, no. 1, p. 72 – 88; WYROBKOVÁ, A. *Reprezentace a hodnocení genderových kategorií* [dizertačná práca]. Brno : Masarykova univerzita v Brne, 2007.

[18] BIANCHI, G. – FÚSKOVÁ, J. Representations of sexuality in the Slovak media – the case of politics and violence. In *Annual of language & politics and politics of identity*, 2015, vol. 9, no. 1, p. 43 – 70.

[19] LUKŠÍK, I. – SUPEKOVÁ, M. *Sexualita a rodovosť v sociálnych a výchovných súvislostiach.* Bratislava : Humanitas, 2003. ISBN 80-89124-01-1.

[20] VÝROST, J. *Rodina a zmena rodových rolí v optike údajov medzinárodného projektu ISSP (International Social Survey Programme).* Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 2011. ISBN 978-80-89524-02-0.

[21] AUSTER, C. J. – OHM, S. C. Masculinity and Feminity in Contemporary American Society: A Reevaluation Using the Bem Sex-Role Inventory. C. d.

[22] LEAPER, C. – BIGLER, R. S. Gender language and sexist thought. C. d.; LIŠKOVÁ, K. Zrcadlo, zrcadlo, řekni. C. d.; PAVLÍK, P. Gender a médiá. In SMETÁČKOVÁ, I. – VLKOVÁ, K. *Gender ve škole*. Otevřená společnost, o.p.s., 2005. ISBN 80-903331-2-5; TNS Factum. *Obraz ženy v médiích a reklamě a jeho vliv na veřejné mínění o rovnosti mužů a žen.* Praha : TNS Factum, 2003.

prichádza k rovnakým záverom.[23] Muži sú vo filmoch zobrazovaní v prestížnych pracovných pozíciách (kybernetik, umelecký génius), sú silní násilníci (mafiáni) alebo dobrodruhovia. Ženy sú zobrazované vo sférach rodiny, intimity, vzťahov a tela, či v nižšie postavených povolaniach (čašníčky, predavačky, robotníčky). V sociálnom diskurze sa navyše na označenie žien využíva viac kategórií než na označenie mužov, pričom tieto označenia často obsahujú aj pomenovania o morálnosti ženy a jej sexuálnej reputácie (panna, vdova, štetka, frigidná a pod.).[24] Inak sa tiež referuje ku športovkyniam a inak k športovcom počas športových prenosov.[25]

Bianchi a Lašticová[26] popisujú tiež to, ako ľudia vnímajú, že rodové stereotypy zasahujú do ich pracovných možností a že výber ich povolania nie je nezávislý od ich pohlavia/rodu. Ako argumentuje Smetáčková[27], vhodnosť rôznych činností pre mužov a pre ženy (povolania, voľnočasové aktivity, partnerské vzťahy či výchova) nie sú podmienené biologicky (stavbou tela, fyzickou silou), ale kultúrne, keďže napríklad pomer zastúpenia mužov a žien v povolaniach sa historicky menil. Rozdelenie povolaní na mužské a ženské má podľa nej mocenský a ekonomický dosah, povolania s prevahou žien majú v spoločnosti prevažne nižšiu prestíž než mužské a pod. Pracovný trh je potom podmienený rodovými stereotypmi, napríklad učiteľky materskej školy majú mať ako ženy od prírody hlbší vzťah k deťom a ortopédi by mali byť iba muži, vzhľadom na fyzickú náročnosť ich povolania.[28]

Pri porovnávaní rodových stereotypov medzi krajinami sa ukazujú významne odlišné odpovede. Napríklad Slovensko sa zaradilo medzi krajiny s najmenej pozitívnym postojom k zamestnaniu žien. Spomedzi 35 sledovaných krajín patrili slovenskí respondenti medzi respondentov s najvyššou mierou súhlasu s výrokom, že muž má zarábať peniaze a žena sa má starať o domácnosť a rodinu. Ak matka pracuje, kým je dieťa v predškolskom veku, slovenskí respondenti sa skôr priklonili k tomu, že jej dieťa stráda. Ak navyše matka pracuje na plný úväzok, tak stráda už celá rodina. Navyše, podľa Slovákov pracujúca žena i tak túži po domove a deťoch. Slovenskí respondenti nesúhlasili s tvrdením, že byť zamestnanou je pre ženu najlepší spôsob, ako byť nezávislou, zároveň však súhlasili s tvrdením, že do rodinného rozpočtu by mali prispievať muž aj žena. Slovenskí respondenti napokon patrili do skupiny s najvyššou mierou nesúhlasu s výrokom, že by sa muži mali viac podieľať na práci v domácnosti a starostlivosti o deti.[29]

Štruktúrovanejší pohľad na existujúce stereotypy ponúka Fúsková[30], ktorá za

---

[23] FILOVÁ, E. *Eros, sexus, gender v slovenskom filme*. Bratislava : Slovenský filmový ústav, 2013. ISBN 978-80-85187-63-2.

[24] KANE, B. Social representations of memory and gender in Later Medieval England. In *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 2012, vol. 46, no. 4, p. 544 – 558.

[25] KOIVULA, N. Gender stereotyping in televised media sport coverage. In *Sex Roles*, 1999, vol. 41, no. 7 – 8, p. 589 – 604.

[26] BIANCHI, G. – LÁŠTICOVÁ, B. Gender and sex aspects of multiple identities: young women and men from Bratislava and Prague heading toward the EU. C. d.

[27] SMETÁČKOVÁ, I. Gender a volba povolání. In SMETÁČKOVÁ, I. – VLKOVÁ, K. *Gender ve škole*. Otevřená společnost, o.p.s., 2005. ISBN 80-903331-2-5.

[28] Pozri tiež VERVECKEN, D. – HANNOVER, B. – WOLTER, I. Changing (S)expectations: How gender fair job descriptions impact children's perceptions and interest regarding traditionally male occupations. In *Journal of Vocational Behavior*, 2013, vol. 82, no. 3, p. 208 – 220.

[29] VÝROST, J. *Rodina a zmena rodových rolí v optike údajov medzinárodného projektu ISSP (International Social Survey Programme).* C. d.

[30] FÚSKOVÁ, J. *Realita (de)konštrukcie rodových stereotypov v škole*. C. d.

pomoci Q-metodológie popísala štyri odlišné sociálne diskurzy u učiteľov a žiakov základných škôl. Prvý z nich akcentuje vnímanie ženy ako matky a jej obetovanie sa rodine, a zároveň vnímanie muža ako otca, ktorý zabezpečuje rodinu. Muž tu nie je reprezentovaný ako agresor, ale ako starostlivý otec. Druhý diskurz vníma ženu ako krásnu matku – starostlivú a fyzicky atraktívnu. U muža je akcentovaná agresivita a vulgárnosť – muž má moc, zdroje, zručnosť a silu. V treťom diskurze sa premieňa rola muža: už nevystupuje iba ako živiteľ rodiny, ale podieľa sa na jej fungovaní. Diplomaticky (nie agresívne a dominantne) rieši problémy a externalizuje svoje pocity a emócie. A napokon, štvrtý diskurz naznačuje silnú dekonštrukciu tradičného prerozdelenia moci medzi mužmi a ženami, no objavuje sa sentiment za mužskou nezávislosťou, vulgárnosťou, silou a emočnou vzdialenosťou. Treba však uviesť, že posledný diskurz zastávalo iba päť participantov z celkovej vzorky, kým napríklad prvý z nich až 54 účastníkov. Výskum ďalej ukazuje, že čím bola učiteľka staršia, tým stereotypnejší diskurz využívala. Stereotypné diskurzy tiež preferovali skôr chlapci a žiaci, ktorých rodičia dosiahli nižšie vzdelanie, prípadne boli vychovávaní výhradne otcom. Naopak, menej stereotypné diskurzy preferovali skôr dievčatá a žiaci, ktorých rodičia dosiahli vyššie vzdelanie, či učiteľky, ktoré vychovávali dcéry.

Rodové stereotypy v médiách pre deti

Rad výskumov poukazuje na to, že deti si sledovaním televíznych rozprávok vytvárajú stereotypný pohľad na svet.[31] Platí pritom, že čím viac tieto rozprávky deti sledovali, tým viac si stereotypné predstavy osvojili.[32] Výsledky Calvertovej a Watkinsa[33] navyše hovoria o tom, že čím sú deti mladšie, tým viac si z televíznych rozprávok pamätajú implicitné informácie, ktoré pre rozprávanie nie sú centrálne (ako sú napr. rodové stereotypy). Hoffnerová[34] viedla kvalitatívne rozhovory so sedem až dvanásťročnými chlapcami a dievčatami o ich obľúbených rozprávkových hrdinoch. Zistila, že hlavným predpokladom obľúbenosti mužského hrdinu bola inteligencia, pričom hlavným predpokladom obľúbenosti ženskej hrdinky bola krása. Inteligencia u ženy bola vnímaná negatívne, pretože inteligentné ženy boli v rozprávkach reprezentované ako ženy s problémami vo vzťahoch a v spoločnosti neboli také obľúbené,

[31] BAILYN, L. Mass media and children: A study of exposure habits and cognitive effects. In *Psychological Monographs*, 1959, vol. 73, no.1, p. 1 – 48; BEUF, A. Doctor, lawyer, household drudge. In *Journal of Communication*, 1974, vol. 24, no. 2, p. 142 – 145; DE FLEUR, M. – DE FLEUR, L. The relative contribution of television as a learning source for children's occupational knowledge. In *American Sociological Review*, 1967, vol. 32, no. 5, p. 777 – 789; GRAVES, S. B. Television and prejudice reduction: When does television as a vicarious experience make a difference? In *Journal of Social Issues*, 1999, vol. 55, no. 4, p. 707 – 725; THOMPSON, T. L. – ZERBINOS, E. Television cartoons: Do children notice it's a boy's world? C. d.

[32] BEUF, A. Doctor, Lawyer, Household Drudge. C. d.; FREUH, T. – MCGHEE, P. E. Traditional sex role development and amount of time spent watching television. In *Developmental Psychology*, 1975, vol. 11, no. 1, p. 109; GERBNER, G. – GROSS, L. – MORGAN, M. – SIGNORIELLI, N. Living with television: The dynamics ofthe cultivation process. In BRYANT, J. – ZILLMANN, D. (Eds.). *Perspectives on media effects*. Hillsdale, NJ : Erlbaum, 1986, p. 17 – 40. ISBN 978-0-898-59641-0.

[33] CALVERT, S. – WATKINS, B. *Recall of television content as a function of content type and level of production feature use*. Paper presented at the meeting of the Society for Research in Child Development, San Francisco, 1979.

[34] HOFFNER, C. Children's wishful identification and parasocial interaction with favorite television characters. In *Journal of Broadcasting & Electronic Media,* 1996, vol. 40, no. 3, p. 389 – 402.

ako ich krásne kolegyne. Lišková[35] vo svojom výskume analyzovala rozprávku *Snehulienka a sedem trpaslíkov*, kde popísala ženské stereotypy, ako byť krásna, poslušná, starostlivá, slabá, a mužské stereotypy, ako je ochrana „slabšieho" pohlavia či výber partnerky podľa krásy. Pri žene sú kladené vysoké nároky na krásu, starostlivosť o rodinu. O mužovi sa pestuje predstava agresora.[36]

Leaper s kolegyňami[37] podporujú tieto závery výskumom štyroch rôznych žánrov televíznych rozprávok. Hoci sa miera stereotypnosti líšila podľa žánru (napr. rozprávky určené pre chlapcov boli stereotypnejšie než rozprávky s edukačným zámerom), vo všetkých sa vyskytuje výrazne vyšší počet mužských postáv (muži zohrávajú dôležitejšiu úlohu než ženy). Muži sú agresívnejší a častejšie sa dostávajú do vzájomných konfrontácií, zatiaľ čo ženy majú častejšie strach, prejavujú slabosť a starostlivosť o ostatných.

Belottiová[38] poukazuje na to, že podobné obrazy mužov a žien sú prezentované výrazne rodovo stereotypne už v učebniciach a detskej literatúre. Matka je reprezentovaná v domácnosti ako gazdinka, pri sporáku, nikde inde nepracuje (ak áno, má bezvýznamné až „podradné" postavenie, tradične „ženské" zamestnania ako čašníčka, zdravotná sestra, učiteľka, upratovačka), nemá koníčky ani zábavu. Otec pracuje, na celý deň odchádza z domu, je živiteľ rodiny, morálna autorita a intelektuálny vodca. Chlapci stavajú na stromoch domy, naháňajú loptu, preskúmavajú okolie, prírodu, pomáhajú otcom. Dievčatá sa usmievajú, hrajú s bábikami a zvieratkami, upratujú, pečú torty, pomáhajú mame variť. Chlapec pri hrách v miestnosti leží na zemi, topánky má rozhádzané, hrá sa zanietene so stavebnicami, autami, loptami. Dievčatko sedí poslušne bokom, upravené, s bábikou. V povolaniach sú muži zobrazovaní v aktívnych rolách, ženské postavy sú buď pasívne spoločníčky alebo pomocníčky. Táto reprezentácia sa ponúka deťom ako norma rodinného života.

Dané stereotypné prezentovanie žien a mužov môžeme vidieť tiež v reklame cielenej na deti.[39] Deti dokážu rozoznať nielen explicitne prítomné rodové stereotypy, ale už vo veku šiestich rokov si uvedomujú, že reklama na „chlapčenský" produkt obsahuje napríklad rýchlu akciu, hluk a zvukové efekty, zatiaľ čo reklama na „dievčenský" produkt obsahuje prelínačky a nediegetickú hudbu.[40] Reklama tak svojím štýlom implicitne „predpisuje", aké produkty sa majú páčiť chlapcom a aké produkty sa majú páčiť dievčatám.

---

[35] LIŠKOVÁ, K. Zrcadlo, zrcadlo, řekni. C. d.

[36] PAVLÍK, P. Gender a médiá. C. d.

[37] LEAPER, C. – BREED, L. – HOFFMAN, L. – PERLMAN, C. A. Variations in the gender-stereotyped content of children's television cartoons across genres. In *Journal of Applied Social Psychology*, 2002, vol. 32, no. 8, p. 1653 –1662.

[38] BELOTTI, E. Hra, hračky a detská literatúra. In *Aspekt*, 2000, roč. 7, č. 1, s. 22 – 30.

[39] TNS Factum. *Obraz ženy v médiích a reklamě a jeho vliv na veřejné mínění o rovnosti mužů a* žen. C. d.

[40] HUSTON, A. C. – GREER, D. – WRIGHT, J. C. – WELCH, R. – ROSS, R. Children's comprehension of televised content with masculine and feminine connotations. In *Developmental Psychology*, 1984, vol. 20, no. 4, p. 707 – 716; KAHLENBERG, S. G. – HEIN, M. M. Progression on nickelodeon? Gender-role stereotypes in toy commercials. In *Sex Roles*, 2010, vol. 62, no. 11, p. 830 – 847; WELCH, R. L. – HUSTON-STEIN, A. – WRIGHT, J. C. – PLEHAL, R. Subtle sex-role cues in children's commercials. In *Journal of Communication*, 1979, vol. 29, no. 3, p. 202 – 209.

Môžu médiá prispieť k odstraňovaniu stereotypov?

V súčasnosti existuje konsenzus, podľa ktorého médiá môžu deti stereotypom učiť a prehlbovať ich v nich, pričom za iných okolností médiá môžu stereotypy dekonštruovať.[41] Samotné médium vytvára reprezentácie sociálnych skupín dvoma spôsobmi. Buď ich zobrazuje (a tým konštruuje konkrétne reprezentácie fyzických, psychologických, sociálnych, kultúrnych a ekonomických vlastností príslušníkov danej skupiny), alebo ich z reprezentácie vynecháva (čo môže implikovať, že o týchto príslušníkoch netreba hovoriť, nezastávajú „vo svete" dostatočne dôležitú úlohu a pod.). Oba spôsoby pritom môžu prispievať k vzniku, ale i transformácii stereotypov.[42]

Samotná zmena stereotypov sa však ukazuje ako pomerne náročný proces. Predškolské deti prijímajú reprezentácie mužských a ženských rol ako konzistentné celky, schémy. Preto v prípade, že už majú rodové stereotypy osvojené, je pre ne napríklad náročné porozumieť, že človek môže mať zároveň „mužské" i „ženské" črty.[43] Ak si má dieťa nestereotypnú informáciu zapamätať správne, musí mať v prvom rade dostatok času na to, aby si uvedomilo jej rozdielnosť, pričom pomáha, ak je táto rozdielnosť vzápätí explicitne artikulovaná a otestovaná.[44]

Narušenie existujúceho stereotypu je časovo náročnejšie než jeho potvrdenie, nestereotypná informácia sa často prehliadne, pretože nie je v súlade s očakávaniami. Preto ak sú deťom prezentované ilustrácie s nestereotypnými obsahmi (ženy policajtky, muži v povolaní zdravotnej sestry), deti si ich často pamätajú chybne (muž ako policajt, žena ako zdravotná sestra).[45] Táto situácia je navyše umocnená tým, že chlapci si čoskoro uvedomujú výhodnosť svojho postavenia, čím strácajú motiváciu vynakladať úsilie na zmenu osvojených reprezentácií, v dôsledku čoho nestereotypná reprezentácia žien ovplyvňuje viac dievčatá než chlapcov.[46] O'Bryantová a Corder-Bolz[47] ukázali dvom skupinám detí reklamy, v ktorých boli ženy v stereotypných zamestnaniach, a reklamy, v ktorých boli ženy v nestereotypných zamestnaniach. Dievčatá, ktoré videli ženy v nestereotypných zamestnaniach, tieto zamestnania preferovali skôr než dievčatá z druhej skupiny. Avšak až keď sú stereotypné a nestereotypné informácie explicitne uvedené do spoločného kontextu, je deťom umožnené transformovať pôvodné stereotypné schémy. Takýto obsah u detí zväčša vyvoláva

[41] CALVERT, S. L. – HUSTON, A. C. Television and children's gender schemata. In LIBEN, S. L. – SIGNORELLA, M. L. (Eds). *Children's gender schemata (New Directions for child developmcnt No 38)*. San Francisco : Jossey-Bass, 1987. ISBN 978-1-555-42938-6; GRAVES, S. B. Television and prejudice reduction: When does television as a vicarious experience make a difference? C. d.; BAKER, K. – RANEY, A. A. Equally super?: Gender-role stereotyping of superheroes in children's animated programs. In *Mass Communication and Society*, 2007, vol. 10, no. 1, p. 25 – 41.

[42] GRAVES, S. B. Television and prejudice reduction: When does television as a vicarious experience make a difference? C. d.

[43] HUSTON, A. C. Sex typing. In MUSSEN P. H. (Ed.). *Handbook of Child Psychology*. Vol. 4: Socialization, Personality, and Social Behavior. New York : Wiley, 1983. ISBN 978-0471090656.

[44] CROCKER, E. – FISKE, S. T. – TAYLOR, S. E. Schematic bases of belief change. In EISER, J. R. (Ed.). *Attitudinal judgment*. New York : Springer-Verlag, 1984. ISBN 978-1-4613-8251-5; MARTIN, C. L. – HALVERSON, C. F. Jr. A schematic processing model of sex typing and stereotyping in children. In *Child Development*, 1981, vol. 52, no. 4, p. 1119 – 1134.

[45] Bližšie pozri FÚSKOVÁ, J. *Realita (de)konštrukcie rodových stereotypov v škole*. C. d.

[46] CALVERT, S. L. – HUSTON, A. C. Television and children's gender schemata. C. d.

[47] O'BRYANT, S. L. – CORDER-BOLZ, C. R. The effects of television on children's stereotyping of women's work roles. In *Journal of Vocational Behavior*, 1978, vol. 12, no. 2, p. 233 – 244.

vysoký záujem. Vervecken, Hannover a Wolter[48] zistili, že keď nie sú povolania prezentované deťom iba v stereotypnej alebo iba v nestereotypnej forme (doktor, policajt, učiteľka), ale používajú sa obe formy, deti začínajú v profesijnej sfére vnímať ženy viac rovnocenné mužom a dievčatá sa začínajú viac zaujímať o stereotypne mužské povolania.

VÝSKUMNÉ OTÁZKY A ANALYZOVANÁ VZORKA

Cieľom predkladanej štúdie je analýza reprezentácie muža a ženy v slovenských hudobných filmoch pre deti. Prvá otázka sa dotýka počtu mužských a ženských figúr, keďže v zahraničných výskumoch mužské figúry prevyšovali počet ženských v pomere 2 : 1.[49] Ako navyše upresňuje Graves[50], neprítomnosť členov niektorej sociálnej skupiny môže vytvárať dojem jej nižšieho významu. Preto sa pýtame: „Aký počet mužských a ženských figúr sa vyskytuje v analyzovaných filmoch?" Druhá otázka smeruje ku konkrétnym vnútorným a vonkajším charakteristikám ženských a mužských figúr vo filmoch. Napríklad, podľa rôznych výskumov u žien stále pretrváva mýtus krásy[51], chlapci a dievčatá nosia rodovo stereotypné oblečenie[52], mužom sú pripisované charakteristiky ako agresivita či emočná chladnosť[53] a pod. Preto sa pýtame: „Aké vnútorné a aké vonkajšie charakteristiky sú pripisované mužským a aké ženským figúram?" Tretia otázka sa zameriava na činnosti spojené s mužskými a ženskými figúrami. V predošlých výskumoch sa reprezentácia ženy spájala predovšetkým so starostlivosťou o domácnosť, ako sú nákupy, varenie a upratovanie, typicky ženskými povolaniami boli učiteľka, upratovačka a pod. Muž mal v domácnosti na starosti drobné opravy, otec je prezentovaný ako živiteľ rodiny.[54] Preto sa pýtame: „Aké činnosti sú pripisované ženským a aké mužským figúram?" A napokon, štvrtá otázka má za cieľ zachytiť vzťah medzi reprezentáciami mužských a ženských figúr. Vo výskumoch sú muži vo vzťahu k ženám popisovaní ako aktívni a dominantní, ženy sú reprezentované ako submisívne a pasívne.[55] Preto sa pýtame: „Ako je reprezentovaný vzťah medzi mužskými a ženskými figúrami?"

Spomedzi slovenských hudobných filmov pre deti sme analyzovali kompletné sé-

[48] VERVECKEN, D. – HANNOVER, B. – WOLTER, I. Changing (S)expectations: How gender fair job descriptions impact children's perceptions and interest regarding traditionally male occupations. C. d.

[49] LEAPER, C. – BREED, L. – HOFFMAN, L. – PERLMAN, C. A. Variations in the gender-stereotyped content of children's television cartoons across genres. C. d.

[50] GRAVES, S. B. Television and Prejudice Reduction: When Does Television as a Vicarious Experience Make a Difference? C. d.

[51] LEAPER, C. – BIGLER, R. S. Gender language and sexist thought. C. d.; LIŠKOVÁ, K. Zrcadlo, zrcadlo, řekni. C. d.

[52] CVIKOVÁ, J. Nerodíme sa ako ženy a muži. C. d.

[53] LUKŠÍK, I. – SUPEKOVÁ, M. *Sexualita a rodovosť v sociálnych a výchovných súvislostiach.* C. d.

[54] VERVECKEN, D. – HANNOVER, B. – WOLTER, I. Changing (S)expectations: How gender fair job descriptions impact children's perceptions and interest regarding traditionally male occupations. C. d.; VÝROST, J. *Rodina a zmena rodových rolí v optike údajov medzinárodného projektu ISSP (International Social Survey Programme).* C. d.

[55] AUSTER, C. J. – OHM, S. C. Masculinity and Feminity in Contemporary American Society: A Reevaluation Using the Bem Sex-Role Inventory. C. d.; LIŠKOVÁ, K. Zrcadlo, zrcadlo, řekni. C. d.; SKOLNICK, A. J. – BASCOM, K. L. – WILSON, D. T. Gender Role Expectations of Disgust: Men are Low and Women are High. C. d.; WYROBKOVÁ, A. *Reprezentace a hodnocení genderových kategorií.* C. d.

rie filmov *Spievankovo*, *Fíha-tralala* a *Smejko a Tanculienka*.[56] Tieto filmy (1) patria medzi najpredávanejšie zo zvolenej kategórie filmov a (2) nachádzajú sa v Česko-Slovenskej filmovej databáze (ČSFD).[57] Spolu bolo analyzovaných desať slovenských hudobných filmov pre deti.

ANALÝZA

Na kvalitatívnu analýzu sme používali softvér Atlas.ti, kde sme v prvom kroku využili metódu otvoreného kódovania. Pri otvorenom kódovaní nám vyvstali nasledujúce kategórie: oblečenie diferencované podľa rodov, vonkajšie znaky príslušníkov jednotlivých rodov, charakterové vlastnosti príslušníkov jednotlivých rodov, rekvizity diferencované podľa rodov, mizanscéna (priestor) členená podľa rodov, romantizujúca reprezentácia vidieka, iniciácia aktivity, morálna autorita (učenie normám správania), intelektuálna autorita, pracovná autorita. Následne sme kódovali filmy aj do vopred vytvorených kategórií na základe výskumov k rodovým stereotypom: napr. počet figúr podľa jednotlivých rodov, odlišné označovanie príslušníkov rôznymi termínmi, vzťahy nadriadenosti a podriadenosti, emocionalita. V ďalšom štádiu analýzy sme kvantifikovali počet jednotlivých reprezentácií v kategóriách a kategórie sme buď spojili (prednášajúca intelektuálna autorita s pracovnou autoritou, ktorá prikazuje činnosť, sa zlúčila do kategórie dominancie), alebo rozdelili (kategória autority a kategória osoby učiacej normám správania).

Finálne kategórie vyzerajú nasledovne:

- počet mužských a ženských figúr (kritériom kódovania bol počet figúr daného rodu, ktorý sa objavil vo filme),
- oblečenie mužských a ženských figúr (kódovali sme vždy, keď si figúry vo filme prezliekli svoje oblečenie),
- členenie priestoru (kódovali sme vždy, keď bola mizanscéna rozčlenená na základe rodu, napr. chlapci sa hrajú na zemi a dievčatá za stolom),
- vlastnosti mužských a ženských figúr (kódovali sme vždy, keď sa niektorej z postáv pripisovala nejaká vlastnosť, alebo sa táto vlastnosť demonštrovala, napr. krásna princezná),
- „ženské" a „mužské" činnosti a roly (kódovali sme vždy, keď niektorá z figúr vykonávala činnosť spojenú s jej rolou, napr. mama myška varila kašu),
- iniciácia aktivity (kódovali sme vždy, keď niektorá z figúr vyvolala aktivitu a ostatné figúry ju nasledovali, napr. žena iniciuje hru a ostatné postavy sa s ňou išli hrať),
- dominancia a submisivita (kódovali sme vždy, keď figúra z pozície autority vysvetľovala nejakú látku, napr. ako sa starať o zvieratká, a vždy, keď niektorá z postáv zmenila svoje správanie na základe vôle autority, napr. keď chce muž spať v posteli v topánkach, ale po napomenutí ženou si ich vyzuje),

[56] *Spievankovo* (2009, réžia Jaromír Ferianc); *Spievankovo 2* (2011, réžia Mária Podhradská – Jaromír Ferianc); *Spievankovo 3* (2012,); *Spievankovo 4* (2013, réžia Diana Novotná); *Spievankovo 5: O povolaniach* (2015, réžia Diana Novotná); *Fíha-tralala* (2012, réžia Martina Jelenová); *Fíha-tralala: Farebný svet* (2013, réžia Martina Jelenová – Jakub Šteinecker); *Fíha-tralala: Bumbarasa* (2016, réžia Martina Jelenová – Jakub Šteinecker); *Smejko a Tanculienka: Čáry Máry Fuk* (2015, réžia Jaroslav Mottl st.) *Smejko a Tanculienka: Kde bolo tam bolo* (2016, réžia Jaroslav Mottl st.).

[57] Tieto dve podmienky nesplnili filmy *Víla Ella a zvieratká* (2016) a *Miro Jaroš: DVD pre (ne)poslušné deti* (2015).

– učenie normám správania (kódovali sme vždy, keď sa normy artikulovali, prípadne keď figúry hodnotili dobré a zlé správanie, kritizovali či dávali odmeny a tresty). Kompletný popis kategórií nasleduje nižšie.

Počet mužských a ženských figúr

Pri analýze počtu mužských a ženských figúr sme sa rozhodli rozdeliť figúry na dospelé a detské. Ako o tom budeme hovoriť nižšie, deti majú v analyzovaných filmoch často iba úlohu „kulís", zriedkakedy iniciujú akciu, nasledujú pokyny dospelých, nemajú vytvorené vlastné špecifické povahové črty a nie sú navzájom rozlíšiteľné. Pri pohľade na celkový počet dievčat a chlapcov teda síce prevažujú dievčatá, z perspektívy analyzovaných filmov však tvoria chlapci aj dievčatá spoločnú kategóriu „detí". Ak je artikulovaná ich rodovosť, tak jediným rozlišovacím znakom býva často iba skupinové rozdelenie na základe „chlapčenského" a „dievčenského" oblečenia, prípadne „dievčenského" a „chlapčenského" správania.

Pri pohľade na celkový počet dospelých ženských a dospelých mužských figúr potom prevažujú mužské, približne v pomere 2:3. Táto prevaha je však spôsobená predovšetkým filmom *Spievankovo 5: O povolaniach*, ktorý značne nadreprezentuje počet mužských figúr a v porovnaní s ženskými figúrami im prikladá omnoho vyšší význam (bez neho by bol pomer mužských a ženských figúr v analyzovanom korpuse vyrovnaný).

Tab. 1 Počet figúr v analyzovaných filmoch podľa rodov[58]

	žena	**muž**	**dievča**	**chlapec**
Spievankovo (2009)	1	1	8	7
Spievankovo 2 (2011)	2	1	7	4
Spievankovo 3 (2012)	3	3	8	7
Spievankovo 4 (2013)	5	9	6	5
Spievankovo 5: O povolaniach (2015)	5	23	12	7
Fíha-tralala (2012)	1	1	12	5
Fíha-tralala: Farebný svet (2013)	10	6	10	8
Fíha-tralala: Bumbarasa (2016)	9	6	11	11
Smejko a Tanculienka: Čáry Máry Fuk (2015)	1	3	11	7
Smejko a Tanculienka: Kde bolo tam bolo (2016)	5	7	21	10
Spolu:	**42**	**60**	**106**	**71**

Oblečenie ženských a mužských figúr

Vo všetkých analyzovaných filmoch je oblečenie detských figúr bez výnimky rozdelené na „chlapčenské" a „dievčenské", pričom pre dievčatá sú typické sukne alebo šaty a pre chlapcov nohavice. Toto rozdelenie je jasne spojené s farbami, dievčatá

[58] Z analýzy bola vylúčená hromadná tanečná scéna vo filme *Fíha-tralala: Bumbarasa*, v ktorej vystupovalo viac ako 100 detí.

nosia takmer výhradne teplé farby (červenú, ružovú, žltú) a chlapci takmer výhradne farby studené (modrú, zelenú). Jedinou výnimkou je námornícka modrá, ktorú môžu mať oblečené i dievčatá, avšak pod podmienkou, že majú oblečené šaty a v scéne vystupujú spoločne s chlapcami, ktorí sú tiež oblečení v námorníckej modrej. Farebne nie je rozdelené iba oblečenie, ale i rekvizity – napríklad postele, v ktorých spia chlapci, sú modré alebo zelené, pričom postele určené pre dievčatá sú ružové alebo červené. Keď sa vyberie na výlet veľká skupina detí, chlapci majú bicykle tmavé a dievčatá ružové.

Oblečenie dospelých figúr je rozdelené rovnako, ženy sú oblečené výhradne v teplých farbách a muži v studených, pričom vedľajšie ženské postavy majú vždy sukne, resp. šaty. Hlavné predstaviteľky sérií *Spievankovo* a *Fíha-tralala* nosia nohavice, no už v štvrtej časti má hlavná predstaviteľka *Spievankova* kostým víly (bledomodré šaty). Keď si v *Spievankove 5: O povolaniach* svoje nohavice roztrhne, namiesto ich zašitia dostane náhradu – nové šaty. A keď si hlavný mužský predstaviteľ v rovnakej časti obleje nohavice, vedľajšia ženská postava mu ponúkne svoju zásteru ako náhradu dovtedy, kým mu nohavice vyschnú. Keď sa však v zástere objaví pred ostatnými, všetci ho kolektívne vysmejú (muži, ženy, dievčatá i chlapci).

Členenie priestoru

Podľa „dievčenského" a „chlapčenského" princípu je v analyzovaných filmoch organizovaná tiež celková koncepcia mizanscény. Chlapci sa hrajú s chlapcami a dievčatá s dievčatami, pričom platí, že pokiaľ sú k dispozícii stoly, chlapci sedia na zemi a dievčatá za stolom. Vonku sú chlapci v pohybe, hrajú spolu loptové hry, dievčatá sedia v tráve. Zmiešané skupiny vznikajú výhradne v prípade aktivít, ktoré iniciujú dospelé figúry. Vtedy sa chlapci a dievčatá stávajú zástupcami spoločnej kategórie – stávajú sa „deťmi". Ako „deti" nadobúdajú figúry iné charakteristiky, ako keby boli „chlapcami" či „dievčatami". Nachádzajú sa v jasne podriadenej role voči dospelým, ich hra nie je spontánna, skupina čaká na iniciovanie aktivity dospelými a pod.

Vlastnosti mužských a ženských figúr

Základná vlastnosť akcentovaná u mužov je sila spojená s odvahou, základná vlastnosť akcentovaná u žien je krása. Napr. *Spievankovo* reprezentuje silu a odvahu hlavného predstaviteľa, ktorý schytí ženu do náručia, aby ju ochránil pred hadom na ceste; *Spievankovo 3* vyzdvihuje potrebu poriadne jesť a cvičiť, aby boli chlapci silní – pričom svoju fyzickú silu demonštruje hlavný mužský predstaviteľ fyzicky náročnými cvikmi na preliezačkách. *Fíha-tralala* hovorí o chlapcovi, z ktorého už rastie „valibuk". Muži v rolách písmen vo filme *Fíha-tralala: Farebný svet* majú kostýmy mušketierov, ženy v rolách farieb v rovnakej scéne sú oblečené ako zvodné víly v dlhých šatách.

Pre všetky analyzované filmy je typické výrazné líčenie ženských figúr (napr. sýte rúže). Hoci sa téma „mužskej" sily a „ženskej" krásy nesie celým analyzovaným korpusom diel, najviac sa prejavuje v sérii *Smejko a Tanculienka*, v ktorej sa artikuluje explicitne. „Krásna" kráľovná závidí „krásu" svojej nevlastnej dcére; trpaslíci prichýlia Snehulienku len preto, lebo je „mladá a krásna"; princ sa pred ňou hanbí, bojí sa jej povedať, ako ju má rád, pretože je „pekná, pekná, pekná"; krása viacerých ženských

postáv hlavného predstaviteľa pokúša, aby zabudol na svoju pôvodnú partnerku, no on pokušeniu odoláva, čo hlavná predstaviteľka oceňuje: „Ďakujem, že si ma zachránil, že si sa nevzdal." Typická reprezentácia ženy v tejto sérii v sebe zahŕňa výrazné líčenie, zvodný výraz, obtiahnutú minisukňu a blúzku, čierne silonky a topánky na podpätkoch.

Menej rozšírenou mužskou vlastnosťou je hravosť, šantivosť, ktorá je však súčasťou mužského sveta „po práci". Muž, keď nie je v práci, sa môže blázniť vo vode či skákať na trampolíne. Ako o tom budeme hovoriť nižšie, preberie na seba črty „chlapčenského" správania, stáva sa dieťaťom. *Smejko a Tanculienka: Kde bolo tam bolo* je tiež jediným z filmov, v ktorom sa prejavuje mužská figúra agresívne a vulgárne. Postava Macka Duška nielen sama nadáva a je agresívna či sarkastická, ale tiež agresivitu vyvoláva: po tom, čo Macko komentuje dilemu hlavného predstaviteľa vybrať si medzi rôznymi partnerkami (kvôli kráse), hlavný predstaviteľ ho fyzicky napadne.

„Ženské" a „mužské" činnosti a roly

Pri pohľade na celkový počet činností (tabuľka 2) si všimnime, že filmy reprezentujú predovšetkým aktivity dospelých (102 dospelých figúr realizuje 156 aktivít, zatiaľ čo 177 detských figúr realizuje 48 aktivít). Z celkového počtu 204 činností bolo iba 7 vyhodnotených ako nestereotypných (vychádzajúc z predošlých výskumov, kde boli priradené k opačnému rodu).

Reprezentácia muža je typicky spojená s fyzickou aktivitou. Muž je mlynár, stolár, záchranár, krajčír, murár, požiarnik, pekár, smetiar, lekár, poštár, kováč, kominár alebo hlúpy policajt. Muži šoférujú autá (či traktory a vlaky), riadia lietadlá a lode, odhadzujú sneh, stavajú búdky pre vtáčiky, robia stany. Iba mužské figúry (hasič, otec, starý otec) fajčia.

Rola otca vo filmoch do veľkej miery absentuje (často nevysvetliteľne – napríklad tehotná myška má mnoho detí, otec je však zamlčaný). Ak sa vo filme vyskytne, môže na dobrú noc prikryť dcéru, ale vzápätí musí do noci pracovať. Ak nepracuje, môže sa so synom hrať, stavať s ním model, skákať na trampolíne, robiť neplechu, blázniť sa. Huncútstva robia i hlavní mužskí predstavitelia sérií *Spievankovo* a *Smejko a Tanculienka*, za predpokladu, že majú voľný čas. Ak majú pracovnú úlohu, napr. vyšetriť krádež alebo zachrániť princezné, ich reprezentácia sa opäť spája so silou a odvahou.

Reprezentácia starého otca je spojená s romantizujúcou predstavou vidieka (dom na samote s množstvom zvierat, od hydiny až po dobytok). Starý otec sa stará o hospodárstvo, šoféruje traktor, alebo sedí, číta noviny, fajčí fajku, dostáva jedlo od starej mamy. O naplnenie fyzických potrieb mužov sa starajú výhradne ženy – muž môže mať povolanie pekára, ale v domácnosti varí žena (jedinou výnimkou je varenie „extra štipľavého guláša"). Hlavný mužský predstaviteľ *Spievankova* si neustále vyžaduje jesť. V prípade, že je mužská figúra vystrašená alebo chorá, ako napr. budík vo filme *Fíha-tralala: Bumbarasa*, žena sa o neho stará, chlácholí ho, uvarí mu slepačí vývar. Muž cez deň veľa pracuje a je unavený, padá do postele, no žena, ktorá vykonávala podobné činnosti, zostáva plná energie a ide ešte upiecť koláč (*Spievankovo 5: O povolaniach*).

Reprezentácia ženy je teda spojená so starostlivosťou o deti a mužov. Ženy zastávajú povolania ako učiteľka, (typicky zlá) upratovačka, kuchárka v jedálni, zdravotná sestra, inak je žena výhradne matkou. Ženy pečú koláčiky, starajú sa o kvety,

varia, umývajú okno, pletú sveter, zapletajú dievčatám vrkoče, starajú sa o zranených chlapcov, vystrašené dievčatá. Ženské roly nie sú diferencované ako mužské podľa „pracovného" a „voľnočasového" módu, ženské figúry vykonávajú všetky činnosti seriózne, bez ohľadu na to, či sú v práci, alebo sa starajú o deti či mužov (s čím je spojená istá neustála napätosť ženských figúr, oproti uvoľnenosti mužov v ich voľnom čase). Mierne odlišnú reprezentáciu ponúka séria *Fíha-tralala*, kde hlavná predstaviteľka ako jediná žena zo všetkých analyzovaných filmov sama šoféruje auto, letí na balóne a v rakete. Úplnú výnimku tvorí iba hlavná ženská predstaviteľka vo filme *Smejko a Tanculienka: Kde bolo tam bolo*, ktorá jediná nie je reprezentovaná ako starostlivá.

Reprezentácia chlapcov je identická s voľnočasovou reprezentáciou mužov, spája sa predovšetkým s fyzickými aktivitami a hravosťou. Chlapci sa hrajú s autíčkami a vláčikmi, bicyklujú sa, lezú po stromoch a preliezačkách, skáču do kaluže, šantia, sú špinaví. Ak majú pomôcť, tak s fyzicky náročnejšími činnosťami (upratať postele, nosiť ťažké veci, odhádzať sneh). Chlapčenské figúry ašpirujú na povolania ako sú policajt, hasič, smetiar, mäsiar. Ak majú chlapčenské figúry kostým, hrajú leva, slona, šibalskú opicu, medveďa, psa, usilovné mravce, ježka či koňa. Dievčatá sú reprezentované predovšetkým pri statických aktivitách. Spievajú si, stoja pri detskom kočiari, kŕmia bábiku, vyrábajú kvetinky z plastelíny, pletú si vence z kvetov. Ak majú pomôcť, tak robia „ľahké" činnosti (zametajú, balia batohy). Dievčenské figúry ašpirujú na povolania ako sú predavačka, učiteľka, zdravotná sestra. Ak majú kostým dievčenské figúry, hrajú motýle, lienky, púpavy, kačku, kuriatka, žirafu, žabu, kozu či vílu.

Tab. 2 Stereotypné a nestereotypné (v zátvorkách) činnosti spojené s rolami rôznych rodov

	žena	**muž**	**dievča**	**chlapec**
Spievankovo (2009)		3	3	6
Spievankovo 2 (2011)	4	4	9	6
Spievankovo 3 (2012)	8	9	3	3
Spievankovo 4 (2013)	7	7	2	1
Spievankovo 5: O povolaniach (2015)	11	18		
Fíha-tralala (2012)	(-1)	2		
Fíha-tralala: Farebný svet (2013)	10 (-1)	5		
Fíha-tralala: Bumbarasa (2016)	11	5 (-1)	4	9
Smejko a Tanculienka: Čáry Máry Fuk (2015)	4	9 (-1)		
Smejko a Tanculienka: Kde bolo tam bolo (2016)	11 (-1)	23 (-2)	1	1
Spolu:	**66 (-3)**	**85 (-4)**	**22**	**26**

Iniciácia aktivity

Ako ukazuje tabuľka 3, aktivitu iniciujú predovšetkým dospelé figúry (celkom 162 krát), oproti detským figúram (27 krát). Z dospelých figúr sú to predovšetkým ženy (108 krát), oproti mužom (42 krát). Ženské figúry sú aktívnymi hýbateľkami deja, navrhujú väčšinu z činností (spoločné hry, prekvapenia, vyrábanie darčekov,

výlety, starostlivosť o domácnosť, chorých a zranených), ktoré ostatné mužské i detské figúry vykonávajú. Mužskou doménou sú predovšetkým činnosti spojené s pátraním, záchranou, jedlom či fyzickými aktivitami (preniesť bremená, lyžovať, postaviť búdku pre vtáčiky, skontrolovať bicykle a pod.).

Tab. 3 Iniciovanie aktivity niektorou z figúr

	žena	**muž**	**dospelí**	**dievča**	**chlapec**	**deti**
Spievankovo (2009)	4	1	1	3	3	
Spievankovo 2 (2011)	23	8	5	3		
Spievankovo 3 (2012)	29	9	2			2
Spievankovo 4 (2013)	16	7	1		2	5
Spievankovo 5: O povolaniach (2015)	9	5		6	1	1
Fíha-tralala (2012)	5					1
Fíha-tralala: Farebný svet (2013)	8	2				
Fíha-tralala: Bumbarasa (2016)	4	4				
Smejko a Tanculienka: Čáry Máry Fuk (2015)	6	1	2			
Smejko a Tanculienka: Kde bolo tam bolo (2016)	4	5	1			
Spolu:	**108**	**42**	**12**	**12**	**6**	**9**

Dominancia a submisivita

Dominancia sa v analyzovaných filmoch prejavuje dvoma spôsobmi: (1) postava vysvetľuje a podáva nové informácie z pozície autority (ako sa liahnu kuriatka, ako sa stará o zvieratká, ako sa umývajú zuby, ako sa cvičí, ako sa má telefonovať, ako správne prestierať a pod.), (2) postava z pozície autority usmerňuje nežiaduce správanie inej postavy či postáv.

Napriek tomu, že sa v jednej z piesní tvrdí, že „srnky majú pána jeleňa" (*Fíha-tralala*), iba v dvoch filmoch mužské figúry prejavujú dominanciu častejšie než ženské (*Spievankovo*, *Smejko a Tanculienka: Kde bolo tam bolo*). V ostatných filmoch ženské figúry nielen prejavujú dominanciu častejšie (105 krát) než mužské (34 krát), ale muži sú voči ženám v submisívnom postavení. Napríklad v sérii *Spievankovo* sa od druhého dielu hlavný mužský predstaviteľ čoraz viac stavia do submisívnej roly (pričom jeho postava preberá charakteristiky detskej figúry) voči hlavnej predstaviteľke: tá ho pokarhá, keď chce spať v posteli v topánkach (on sa vyzuje), vyzve ho, aby si umyl zuby (on si ich umyje). Submisivita mužských figúr sa odzrkadľuje tiež v organizácii mizanscény: v skupinových scénach je centrálne situovaná ženská figúra obklopená deťmi a mužská figúra sa nachádza mierne bokom od skupiny.

Najnižšie v hierarchii však stoja deti, ku ktorým sa referuje ako k „deťom", „detičkám", „detičkám našim milým" či „chrobáčikom", a voči dospelým zastávajú jasne podriadené postavenie. Deti môžu nadobudnúť rolu autority iba v špecifických

prípadoch, keď je zrejmé, že majú vedomosť, ktorá je iným nedostupná (napr. majú starého otca na vidieku a majú teda osobnú skúsenosť so starostlivosťou o zvieratá, ktorá ostatným postavám chýba).[59]

Rola autority je všeobecne akceptovaná a nespochybňuje sa, pričom i dospelé postavy sa podriadia inej autorite, keď si to situácia vyžaduje. Napríklad v sérii *Spievankovo* zohráva dôležitú úlohu autorita učiteľky, ktorá povoľuje a zakazuje aktivity v priestore školy; vo filme *Smejko a Tanculienka: Kde bolo tam bolo* vystupuje dominantne vedľajšia mužská postava Macko Duško, ktorý svojim kritickým, agresívnym a vulgárnym verbálnym prejavom usmerňuje konanie hlavného mužského protagonistu, ktorý je voči nemu v submisívnom postavení.

Tab. 4 Prejavy dominancie a autority

	žena	**muž**	**dospelí**	**dievča**	**chlapec**	**deti**
Spievankovo (2009)		4	4		1	
Spievankovo 2 (2011)	15	5	1			
Spievankovo 3 (2012)	19	3	1		1	
Spievankovo 4 (2013)	17	1				1
Spievankovo 5: O povolaniach (2015)	14	8		1		1
Fíha-tralala (2012)	13					
Fíha-tralala: Farebný svet (2013)	6	1				
Fíha-tralala: Bumbarasa (2016)	8	1				
Smejko a Tanculienka: Čáry Máry Fuk (2015)	8	4	2			
Smejko a Tanculienka: Kde bolo tam bolo (2016)	5	7				
Spolu:	**105**	**34**	**8**	**1**	**2**	**2**

Učenie normám správania

Špecifickou úlohou autority v analyzovaných filmoch je tiež učenie a vynucovanie noriem správania. Ako je vidieť v tabuľke 5, túto úlohu realizujú predovšetkým ženy (40 krát), nasledujú muži (17 krát), deti sa v tejto pozícii ocitajú iba 4 krát. Normy sú artikulované vo forme príkazov a zákazov: „Mal si poprosiť, nemôžeš si vziať, čo nie je tvoje.“ „Nemal by si sa tak prejedať.“ „Smeti sa nehádžu na zem.“ „Pílky do ruky deťom nepatria.“ „Mám rada tú, čo sa o mňa stará.“ „No-no kradnúť.” „To, čo

[59] Výnimku tvorí prvý diel série *Spievankovo*, v ktorom majú hlavní predstavitelia jasne rozdelené roly: žena iniciuje aktivity a muž je autorita, ktorá vysvetľuje, učí deti, podáva nové informácie. Navyše, dospelí i detskí protagonisti k sebe navzájom referujú ako ku „kamarátom”, a teda majú rovnocenné postavenie. Obe dospelé figúry sú tu umiestnené centrálne a obklopené deťmi. Výnimkou z uvedeného je i vzťah hlavných predstaviteľov vo filme *Smejko a Tanculienka: Kde bolo tam bolo*, ktorí voči sebe vystupujú rovnocenne, partnersky, pretože ich vzťah je ľúbostný (obe figúry sú centrálne, avšak vo vzťahu k deťom sú obaja tiež v nadradenom postavení: deti iba aplaudujú a nasledujú pokyny dospelých).

sľúbim, aj vždy splním." „Počúvajte mamičky, oteckov, babičky, dedkov." Keď sa niektorá z noriem poruší, nasleduje verbálny psychický trest: „Môžete sa hanbiť." „Už sme sa na to nemohli pozerať." „Toto sa nerobí." „Si lenivec." „Nie si veľmi zdvorilá." Ak sa deťom niečo nepodarí, z pozície autority to môže byť komentované nasledovne: „Ja som vám to hovorila." Aby deti napravili svoje nesprávne správanie, mali by dať dospelému darček na ospravedlnenie (napr. koláčik, kvetinku), ktoré sú explicitne formulované v zásade: „Prepáč, darček, učíme sa odpúšťať." Dary sa môžu použiť tiež na to, aby si nás niekto vopred obľúbil: „Pre zubárku kúpiť kvety." Keď dieťa normu dodrží, nasleduje verbálna pochvala od autority: „Takto sa nám to páči." „Tak je to pekné." Za splnenie normy môže prísť popri pochvale aj odmena, napr. koláčik, sladkosť, alebo hra (podľa zásady: „Hra je iba za odmenu.").

V analyzovaných filmoch sa implicitne konštruuje tiež reprezentácia rannej rutiny, teda aktivít, ktoré by mali byť súčasťou každého rána: upratať posteľ, umyť zuby, rozcvičiť sa, naraňajkovať sa. Vo filmoch *Spievankovo 4* a *Fíha-tralala: Bumbarasa* je ranná rutina doplnená o modlitbu.

Tab. 5 Figúry, ktoré učia deti normám správania

	žena	**muž**	**dievča**	**chlapec**
Spievankovo (2009)				
Spievankovo 2 (2011)		1	1	
Spievankovo 3 (2012)	10	6	2	1
Spievankovo 4 (2013)	2	1		
Spievankovo 5: O povolaniach (2015)	3	3		
Fíha-tralala (2012)	6			
Fíha-tralala: Farebný svet (2013)	6	1		
Fíha-tralala: Bumbarasa (2016)	4	1		
Smejko a Tanculienka: Čáry Máry Fuk (2015)	8	1		
Smejko a Tanculienka: Kde bolo tam bolo (2016)	1	3		
Spolu:	**40**	**17**	**3**	**1**

Diskusia

Cieľom predloženej štúdie bola analýza sociálnych reprezentácií ženy a muža v súčasných slovenských hudobných filmoch určených pre deti. V analýze sme sa sústredili na vlastnosti, ktoré sú pripisované „mužom", „ženám", „chlapcom" a „dievčatám", aké činnosti a aktivity vykonávajú a aké sú medzi nimi vzťahy.

V predošlých výskumoch[60] sa popisuje komplementárne zobrazenie protikladných vlastností, ktoré sú prisudzované mužom a ženám: muži sú racionálni, domi-

[60] AUSTER, C. J. – OHM, S. C. Masculinity and femininity in contemporary american society: A reevaluation using the Bem sex-role inventory. C. d.; LENTON, A. P. – BRUDER, M. – SEDIKIDES, C. A meta-analysis on the malleability of automatic gender stereotypes. C. d.; LIŠKOVÁ, K. Zrcadlo, zrcadlo, řekni. C. d.; SKOLNICK, A. J. – BASCOM, K. L. – WILSON, D. T. Gender role expectations of disgust: Men are low and women are high. C. d. ; WYROBKOVÁ, A. *Reprezentace a hodnocení genderových kategorií*. C. d.

nantní, aktívni, pevní a pracujúci, ženy sú emocionálne labilné, submisívne, pasívne, krehké a starajúce sa o rodinu. V rozprávkach[61] sú ženy často prezentované ako krásne, poslušné, starostlivé, slabé, muž ako odvážny ochranca (príp. bojovník), ktorý si partnerku vyberá, pretože je krásna, a ktorý iniciuje boj či konflikty. Naša analýza niektoré predošlé zistenia podporuje (u mužov a chlapcov je kľúčovou vlastnosťou sila spojená s odvahou, pričom u žien a dievčat je to krása a starostlivosť[62]), s inými je, naopak, v rozpore (ženy v nami analyzovaných filmoch sa prejavujú častejšie aktívne a dominantne než muži, pričom tiež častejšie zastávajú rolu morálnej autority; nenašli sme ani rozdiely medzi emocionalitou mužských a ženských figúr).

Dichotómne rozdelenie na „mužský" a „ženský" svet je najzjavnejšie pri vykonávaných činnostiach a prezentovaných povolaniach. Ženskou doménou je rodina[63], ženy sú reprezentované ako starostlivé matky, častokrát akoby sa samé podieľali na reprodukcii (tehotná mama myška s množstvom detí nemá doma mužské oblečenie). Starostlivosť žien sa odzrkadľuje i na reprezentácii ženských povolaní (ženy sú pomáhajúce zdravotné sestry, upratovačky, učiteľky, kuchárky), ktoré sú prezentované ako menej hodnotné.[64] Muži vo filmoch vykonávajú spoločensky dôležité povolania (doktor, hasič, policajt, poštár), prípadne fyzicky náročné povolania (stolár, kováč, mlynár). Otec vo filmoch zväčša absentuje.[65]

„Chlapčenský" a „dievčenský" svet je často rozdelený i fyzicky v priestore. Dievčatá poslušne a pokojne sedia za stolom, spievajú, hrajú sa s kočiarom, nachádzajú sa na okraji scény. Chlapci situovaní v strede scény sedia na koberci, hrajú sa s autíčkami alebo vláčikmi, oblečené majú nohavice a trička v modrých alebo zelených farbách. Toto rozdelenie priestoru a činností korešponduje s analýzou detských kníh Elenou Belottiovou.[66] Všimnime si však, že zatiaľ čo pri hre sú chlapci v záberoch centrálni, v skupinových scénach sú centrálne situované ženy obklopené deťmi. Muži stoja akoby bokom.

S tým súvisia niektoré naše zistenia, ktoré problematizujú závery predošlých výskumov. Napríklad aktivity v analyzovaných filmoch iniciuje prevažne žena, čo je v rozpore s reprezentáciou pasívnej ženy a aktívneho muža.[67] Žena navrhuje, aké činnosti (hry, výlety, prekvapenia) sa budú realizovať, muži a deti tieto návrhy akceptujú. Za povšimnutie stojí, že napríklad vo filme *Spievankovo 5: O povolaniach* sú mužské roly síce značne nadreprezentované, no 23 mužských figúr iniciovalo aktivitu iba 5 krát a prejavilo sa dominantne iba 8 krát, zatiaľ čo 5 ženských figúr iniciovalo aktivitu 9 krát a dominantne sa prejavilo 14 krát. Dominantne je reprezentovaná žena, ktorá vysvetľuje fungovanie vecí (prednáša), alebo usmerňuje „nevhodné" správanie

[61] LIŠKOVÁ, K. Zrcadlo, zrcadlo, řekni. C. d.; PAVLÍK, P. Gender a médiá. C. d.

[62] Hoci vo výskume, ktorý realizovala Hoffnerová, bola kľúčová mužská vlastnosť inteligencia. Kľúčová ženská vlastnosť bola krása. Porovnaj HOFFNER, C. Children's wishful identification and parasocial interaction with favorite television characters. C. d.

[63] Závery sa zhodujú s inými štúdiami. Porov. AUSTER, C. J. – OHM, S. C. Masculinity and femininity in contemporary american society: A reevaluation using the Bem sex-role inventory. C. d.; VÝROST, J. *Rodina a zmena rodových rolí v optike údajov medzinárodného projektu ISSP (International Social Survey Programme).* C. d.; WYROBKOVÁ, A. *Reprezentace a hodnocení genderových kategorií*. C. d.

[64] FILOVÁ, E. *Eros, sexus, gender v slovenskom filme*. C. d.; SMETÁČKOVÁ, I. Gender a volba povolání. C. d.

[65] Výnimkami sú tri prípady: (1) muž námorník kočíkuje dieťa; (2) otec si so synom stavia model lietadla; (3) otec pobozká na dobrú noc dcéru, vzápätí odchádza opäť pracovať.

[66] BELOTTI, E. Hra, hračky a detská literatúra. C.d.

[67] LIŠKOVÁ, K. Zrcadlo, zrcadlo, řekni. C. d.

mužov a detí, ktorí musia poslúchnuť (vyzuť si topánky v posteli, umyť si zuby). Je to prevažne žena, kto deti učí, ako sa majú správať, vo forme príkazov a zákazov im prezentuje normy správania, trestá a odmeňuje ich. To je v rozpore s výskumami, ktoré hovoria o mužovi ako o morálnom vodcovi a intelektuálnom učiteľovi.[68]

Mierne neštandardne sa v korpuse prejavuje aj téma ženskej krásy. Všetky filmy bez výnimky síce napomáhajú k rozširovaniu mýtu krásy[69], no explicitne artikulovaný je iba vo filme *Smejko a Tanculienka: Kde bolo tam bolo*. Hlavná ženská predstaviteľka v ňom nie je reprezentovaná ako starostlivá žena, ale je unesená pre svoju krásu a musí byť zachránená mužom. Kým v ostatných analyzovaných filmoch bola téma krásy reprezentovaná predovšetkým implicitne cez oblečenie (šaty, pančuchy, obtiahnuté oblečenie, dievčatá sa objavujú v kostýmoch motýlikov, lienok, kvetiniek, snívajú o tom, že budú krásne tanečníčky) a úpravu zovňajšku (čistota ako opak špinavosti u chlapcov, výrazné líčenie či zapletanie vrkočov), vo vyššie spomínanom filme je krása objektifikovaná – hlavná protagonistka vystupuje ako „krásny" sexuálny objekt.

Na rozdiel od predchádzajúcich výskumov[70] sa nám tiež neukázal rozdiel v prejavovaní emócií u mužov a žien. Mužské figúry prejavujú rovnako širokú paletu emócií ako ženské, bez ohľadu na to, či išlo o emócie pozitívne (radosť) alebo negatívne (strach).

Odlišnosť od predošlých zistení sa objavila i pri reprezentácii mužskej agresivity. V našom výskume sa vyskytuje reprezentácia muža spojená najmä so silou a odvahou, iba v jedinom analyzovanom filme sa mužská sila spája aj s agresivitou. Hlavný protagonista filmu *Smejko a Tanculienka: Kde bolo tam bolo* bol explikovaný ako hravý šibal, ktorý dokonca realizoval jednu zo štyroch nestereotypných mužských aktivít (oproti 85 stereotypným) – spieval uspávanku. V celom filme však vystupuje v submisívnom postavení voči postave Macka Duška, ktorý je vulgárny, agresívny, sarkastický a autoritatívny. Macko Duško ako jediná mužská postava v celom korpuse riadi konanie inej postavy, iniciuje aktivity, robí si z hlavného protagonistu posmech. Voči Duškovi sa možno vymedziť iba fyzickým násilím, no ani násilím ho nemožno zastaviť. Film teda nad hravosť hierarchicky povýšil vlastnosti ako sú agresivita a vulgárnosť, ktoré sa v iných výskumoch ukazujú ako „normálne mužské správanie"[71].

V závere ponúkame hypotézu, ktorá by mohla vysvetliť – z pohľadu predošlých výskumov neštandardnú – reprezentáciu aktivity a dominancie u ženských figúr. Ako nové zistenie sa totiž v našom výskume ukázalo reprezentovanie mužského správania rozdelené podľa „pracovného" a „voľnočasového" módu. Zatiaľ čo žena vykonáva všetky pracovné i hrové aktivity naplno a zodpovedne (s čím však súvisí istá napätosť ženských figúr), muž vo voľnom čase preberá charakteristiky chlapcov – hravosť, bezstarostnosť (s čím je spojené napríklad to, že na mužoch sa môžu ostatní zasmiať, keď urobia niečo vtipné, pričom ženy vtipné kúsky nerobia). Keďže muži vo svojom „voľnočasovom" móde preberali charakteristiky chlapcov, zostáva otáz-

[68] BOSÁ, M. – MINAROVIČOVÁ, K. *Rodovo citlivá výchova*. C. d.

[69] TNS Factum. *Obraz ženy v médiích a reklamě a jeho vliv na veřejné mínění o rovnosti mužů a* žen. C. d.

[70] AUSTER, C. J. – OHM, S. C. Masculinity and femininity in contemporary american society: A reevaluation using the Bem sex-role inventory. C. d.; LUKŠÍK, I. – SUPEKOVÁ, M. *Sexualita a rodovosť v sociálnych a výchovných súvislostiach.* C. d.; WYROBKOVÁ, A. *Reprezentace a hodnocení genderových kategorií*. C. d.

[71] Porovnaj FÚSKOVÁ, J. *Realita (de)konštrukcie rodových stereotypov v škole*. C. d.; PAVLÍK, P. Gender a médiá. C. d.; WYROBKOVÁ, A. *Reprezentace a hodnocení genderových kategorií*. C. d.

kou, do akej miery pristupovali k ženským figúram z roly dospelého „muža“ a do akej miery z roly „chlapca“ (všimnime si neustálu „mužskú” potrebu po „ženskej” starostlivosti, prejavovanie palety emócií mužmi, absenciu roly otca a pod.). Naša hypotéza teda predpokladá, že ženy v analyzovaných filmoch nepristupujú k mužským figúram ako k dospelým mužom, ale ako k ďalším deťom. To by vysvetľovalo, prečo ženy pristupovali k mužom z pozície autority, prečo ženy riadili mužské aktivity a prečo sa starali o mužov rovnako, ako sa starali o všetky ďalšie deti.

Dovolíme si preto interpretáciu a položíme nasledujúcu otázku: „Boli muži v analyzovaných filmoch deťmi a ženy ich matkami?“[72]

THE REPRESENTATION OF MEN AND WOMEN IN CONTEMPORARY SLOVAK MUSICAL FILMS AIMED AT CHILDREN

Marek URBAN, Kamila URBAN

The present study analyses the social representation of women and men in ten contemporary Slovak musical films aimed at children (*Spievankovo*, *Fíha-tralala*, *Smejko* a *Tanculienka*). An analysis of the internal and external features attributed to “men”, “women”, “boys”, and “girls” has revealed, in line with previous research, that men are associated with strength and courage and women with beauty and care. Gender also determines clothing, props, and mise-en-scene. Contrary to previous findings, women in the analysed films, more often than men, display activity and dominance and take the role of moral and intellectual authorities. Men, on the other hand, are just as emotional as women. In conclusion, the author proposes a hypothesis to explain these discrepancies with the previous research.

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0797-12 – Slovenská kinematografia po roku 1989.

Marek Urban
Ústav divadelnej a filmovej vedy SAV
Dúbravská cesta 9
841 01 Bratislava
e-mail: marek.urban@savba.sk

Kamila Urban
Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV
Dúbravská cesta 9
841 01 Bratislava
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity
Priemyselná 2680/4
918 43 Trnava
e-mail: kamila.petkova@savba.sk

[72] Táto otázka môže nastoliť nový smer výskumu, ktorý by sa zaoberal sociálnou praxou. Situujú sa muži vo svojom voľnom čase do hierarchicky odlišného postavenia voči ženám, než je to v zamestnaní?